

Роман О. Т.,

аспірантка Науково-дослідного фінансового інституту
Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України

КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВИ

Розглянуто сутність, ефективність та значення державного фінансового контролю в Україні. Обґрунтовано необхідність контролю як функції управління державою, зокрема її фінансовою діяльністю.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, ефективність, системний підхід, управління фінансовою діяльністю, контролюючі органи, фінансові правопорушення, необхідність реформування правової бази.

Згідно з Конституцією України утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Оскільки фінансове навантаження з реалізації зазначених прав і свобод в основному лягає на бюджети всіх рівнів та державні цільові фонди, то передбачено формування постійного фінансового механізму забезпечення національних гарантій, що реалізується через велику мережу бюджетних установ, підприємств та організацій. У зв'язку з цим бюджетна політика повинна спрямовуватися на підвищення якості й доступності бюджетних послуг, формування сприятливого підприємницького клімату, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, соціальної стабільності. Державний фінансовий контроль за фінансовою діяльністю держави має велике значення для її нормального функціонування, а також руху фінансових ресурсів на мікро- та макрорівні. За його допомогою досягається збереження матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасне поповнення державних цільових фондів, економічність та ефективність використання їхніх коштів. У цілому державний фінансовий контроль сприяє зміцненню фінансової дисципліни в усіх галузях суспільного виробництва, позитивно впливає на фінансову безпеку держави¹.

Сутність контролю, економічну необхідність його становлення, а також роль і значення для вітчизняної теорії в наукових джерелах розкрили і обґрунтували такі економісти, як І. А. Белобжецький, М. Г. Белов, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Е. А. Вознесенський, Т. І. Єфименко, Є. В. Калюга, Л. М. Крамаровський, М. В. Кужельний, В. М. Митрофанов, В. М. Мурашко, Н. І. Рубан, В. Я. Савченко, В. В. Сопко, І. Б. Стефанюк, М. Г. Чумаченко, В. О. Шевчук, О. О. Шпіг та ін. Розроблені відомими вченими наукові засади контролю, його методологія і дотепер є основою практичної діяльності контролюючих органів.

¹ Шевчук О. А. Державний фінансовий контроль бюджетних установ : навч. посіб. / О. А. Шевчук ; за заг. ред. Є. В. Мниха. – К. : КНТЕУ, 2007. – С. 3.

У визначенні мети контролю в економічній літературі немає одностайності. Одні дослідники вбачають у контролі потужну зброю для боротьби з різними негативними явищами; інші – засіб зміцнення дисципліни, поліпшення й удосконалення роботи апарату державного управління; треті дають юридичне обґрунтування контролю і пов'язують його з дотриманням законності та порядку; четверті – з дотриманням режиму економії в умовах переходу на ринкові відносини. Звісно, контроль сприяє розв'язанню цих проблем, однак його мета цим не вичерпується. Фінансовий контроль забезпечує цілеспрямовану діяльність і комплексне дослідження всієї сукупності зазначених проблем у системі управління.

Ряд науковців вважають, що контроль має бути засобом забезпечення законності, тобто не стільки виявляти недоліки, скільки виправляти. При цьому вони не беруть до уваги того, що контроль потрібен для правильного функціонування держави. Тому він не вичерпується (як вважають представники юридичної науки) тільки перевіркою дотримання законності фінансово-господарських операцій і процесів. Адже потрібно контролювати не лише стан виконання нормативно-правових актів, а й загальний фінансово-господарський стан справ на підприємстві, в установі чи організації. До того ж контроль слід розглядати не як обліково-перевірочну діяльність, а як функцію управління і важливий елемент реалізації економічного значення держави².

В економічній літературі практично відсутнє чітке визначення поняття “державний фінансовий контроль”. Є. В. Калюга, зокрема, вважає, що “це контроль, який здійснюється для забезпечення реалізації фінансової політики держави через систему законодавчих, організаційних, адміністративних, правоохоронних та інших заходів”³. У енциклопедії “Вікіпедія” цей термін трактується як “комплекс цілеспрямованих заходів органів, їх підрозділів чи службових осіб, які здійснюють державний фінансовий контроль у межах повноважень, встановлених законодавством України, з метою упередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень на підконтрольному об'єкті щодо його фінансово-господарської діяльності, а також забезпечення законності, фінансової дисципліни та ефективності формування і витрачання коштів, у тому числі бюджетних, та інших активів у процесі володіння, розпорядження, використання і відчуження державного майна, відшкодування збитків та встановлення міри відповідальності у разі порушення фінансового, у тому числі бюджетного, законодавства”⁴.

Відомий фахівець системного аналізу С. Л. Оптнер зазначає: “...усяка система складається з підсистем, усяка система є підсистемою певної системи”⁵. Водночас він підкреслює, що система – це не просто сукупність

² Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль в системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. – К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. – С. 28–29.

³ Там само. – С. 14.

⁴ Державний фінансовий контроль в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

⁵ Оптнер С. Л. Системный анализ решения деловых и промышленных проблем / С. Л. Оптнер. – М. : Советское радио, 1969. – С. 6.

одиниць (часток, індивідуумів), коли кожна одиниця управляє законами причинного зв'язку, які діють на неї, а сукупність відносин між цими одиницями⁶. У законодавчих, нормативно-правових актах та інших офіційних документах сьогодні вживається поняття “система контролю”. На думку Є. В. Калюги, державний фінансовий контроль може існувати тільки як система, складові якої мають бути взаємопов'язаними і такими, що діють як єдиний організм на всіх етапах економічної діяльності державних органів⁷.

Системний підхід до розв'язання проблем управління фінансовою діяльністю держави передбачає, що будь-яка система складається з безлічі елементів (підсистем). Це означає, що фінансовий контроль є підсистемою управління і розглядається у нерозривному зв'язку з її елементами і властивостями. Якщо розглядати функції контролю в системі управління з позиції динамічної системи, то суб'єкт управління здійснює контроль фінансової діяльності за допомогою інформації і зворотного зв'язку. Системний підхід дає можливість дослідникам логічно розглянути об'єкт контролю, що сприяє глибшому осмисленню його сутності (структури, організації, завдання, закономірності розвитку, оптимальних методів і шляхів підвищення ефективності управління)⁸.

Так, В. О. Шевчук зазначає, що “контроль як функція менеджменту є спеціалізованим різновидом управлінської діяльності, суть якої полягає в одержанні інформації від функцій цілепокладання і нормування та обліку, зіставленні одержаної інформації та передаванні наслідків порівняння для виконання функції регулювання”⁹.

У зв'язку з необхідністю обґрунтування контролю як функції управління цілком закономірно постає питання: чи характеризується контроль відособленістю, самостійністю, однорідністю змісту і цілеспрямованістю, щоб визначати його як функцію? Насамперед, слід зауважити, що, незважаючи на те що контроль не являє собою первинної діяльності, це не заважає йому бути самостійним видом роботи. Контроль здійснюється не лише заради спостереження і збору інформації для звернення у відповідні органи, за його допомогою виявляються відхилення від нормативів, правил, положень тощо, з'ясовуються причини цих відхилень, визначаються шляхи усунення недоліків для поліпшення фінансово-господарської діяльності установ, організацій, що в кінцевому підсумку сприяє подоланню перешкод, виробленню доцільніших рішень, упорядкуванню фінансової діяльності держави. Не може бути й мови про прийняття виважених рішень, якщо контроль здійснюється незадовільно і відсутня інформація про фактичний стан справ.

⁶ *Оптнер С. Л.* Системный анализ решения деловых и промышленных проблем / С. Л. Оптнер. — М. : Советское радио, 1969. — С. 88.

⁷ *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль в системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. — К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. — С. 13.

⁸ Там само. — С. 29.

⁹ *Шевчук В. О.* Контроль господарських систем у суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) : моногр. / В. О. Шевчук. — К. : КДТЕУ, 1999. — С. 13.

На жаль, на практиці трапляється так, що робота органів нижчого підпорядкування регламентується численними інструкціями. Про які ініціативу і сміливість у вирішенні важливих питань безпосередньо на місцях може йтися, якщо одночасно діє до семисот тисяч інструкцій, положень, методик? У такому лабіринті нормативної інформації дуже складно розібратися й установити, які з цих інструкцій застарілі, а які чинні¹⁰.

У практиці управління, контролю доводиться стикатися з багатьма критеріями оцінки фінансово-господарської діяльності. Загальним же критерієм контролю в управлінні фінансовою діяльністю держави є те, що він не вичерпується тільки фіксацією досягнутого, а й спрямовується на виявлення резервів. Отже, контроль має бути перспективним, передбачати майбутні ситуації. Метою контролю є не лише відображення реального стану справ, а й надання цінної інформації для управління і подальшого прийняття рішень. Адже виявлені відхилення дають можливість внесення коректив, надаючи контролю безперервного характеру. Процес управління означає не лише прийняття рішень, а й організацію виконання і контролю за їх здійсненням. Відомо, що із зростанням засобів виробництва посилюється, відповідно, необхідність контролю за їх доцільним використанням. У зв'язку з цим велике значення для здійснення управлінської діяльності держави має державний фінансовий контроль за виконанням рішень, насамперед за встановленням їх обґрунтованості та результативності. Для цього доцільно забезпечити глибоке дослідження інформації, розкрити сутність явищ і процесів, з'ясувати логічний зв'язок між ними. Для більшої ефективності контролю за виконанням прийнятих рішень дуже важливо підвищити дієвість поточного контролю. Практика переконує, що несвоєчасно проведений або поверхневий контроль за виконанням рішень не стільки приносить користі, скільки завдає шкоди. Однак ефективність рішень значною мірою залежить від організації діючої системи контролю за їх виконанням. На процес прийняття рішень можуть істотно впливати об'єктивні і суб'єктивні фактори. Щоб врахувати дію всіх факторів і підвищити науковий рівень рішень, потрібно систематично контролювати фінансово-господарські операції і процеси, заздалегідь визначати економічну ефективність від їх реалізації¹¹.

Заслугує на увагу експеримент із системою контролю виконання (СКВ), проведений в установах федерального уряду деяких західних країн та США (Performance Measurement System). Відмінною рисою цієї системи контролю є концентрація його уваги не на аспектах виконання програм, а на управлінських рішеннях щодо досягнення результатів, які вимірюються порівняно з накресленими завданнями. Власне кажучи, система дає можливість чітко формулювати мету і завдання, а також показники їх виконання; надавати керівникам своєчасну інформацію про результати досягнення мети; приймати найбільш обґрунтовані рішення на всіх рівнях

¹⁰ *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль у системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. — К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. — С. 30–31.

¹¹ Там само. — С. 31.

управління і вчасно реагувати на відхилення, що виникають у ході реалізації програм, за допомогою коригувальних впливів. В основу СКВ було покладено концепцію управління згідно з метою. Концепція передбачала поєднання усіх видів контролю з перспективними напрямками діяльності органів управління вищого рівня. У цих умовах “широка програмна мета”, відповідно до якої виробляється програма, розподіляється на оперативні програми (предмет) та оперативні програми – види діяльності. У цьому випадку “дерево мети” є “деревом програми”. Однак СКВ дуже громіздка, потребує жорсткої регламентації механізму управління і розгорнутої звітності нижчих ланок перед вищими. Водночас СКВ здійснює позитивний вплив на раціоналізацію державного апарату¹².

З огляду на особливості роботи з контролю, яка полягає перш за все у встановленні та блокуванні відхилень від визначених правил формування, розподілу й використання фінансових ресурсів (тобто у виявленні не позитивних, а негативних процесів), поняття “ефективності” потребує роз’яснення для забезпечення правильного застосування в практичній роботі розпорядників бюджетних коштів і контролерів¹³.

Розглянемо передусім управлінський аспект поняття ефективності використання бюджетних коштів.

Відомо, що державний контроль як окрема інстанція у складі системи державного управління царської Росії був започаткований у 1811 р. Однак про ефективність управління коштами державної скарбниці згадується раніше. Згідно з маніфестом 1820 р. державний контролер мав слідкувати не тільки за правильністю оформлення доходів та відповідністю видатків кошторисам міністерств, а й подавати владі звіти щодо ефективності витрат¹⁴. За радянської влади робота контролюючих органів, спрямована на ощадливе використання бюджетних коштів, регламентувалася постановами вищих органів держави. Так, Рада Міністрів СРСР постановою від 03.05.1956 № 583 зобов’язала новостворені контрольно-ревізійні управління міністерств фінансів союзних республік та їх місцеві органи здійснювати контроль за своєчасним виконанням державного бюджету, зобов’язань перед бюджетом і правильним та економним витрачанням бюджетних і власних коштів установами, підприємствами та організаціями¹⁵.

Однак слід зазначити, що в більшості випадків йшлося про дотримання нормативно-правових актів щодо використання бюджетних коштів. При цьому не зачіпалися питання правильності бюджету, доцільності фінансування певних структур або їхніх підрозділів, державних програм, проектів.

¹² *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль в системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. – К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. – С. 31–32.

¹³ *Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм / Т. І. Єфименко, І. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан та ін.* – К. : НДФІ, 2004. – С. 66.

¹⁴ *Мамишев А. В.* Виникнення і розвиток механізмів контролю в ретроспективі / А. В. Мамишев // *Фінансовий контроль*. – 2001. – № 4. – С. 47.

¹⁵ *Вербило Є. Ф.* Державна контрольно-ревізійна служба України: сторінки історії / Є. Ф. Вербило, О. О. Левандовський, Н. М. Суліковська. – К. : Дія, 2001. – С. 196.

Це свідчить про те, що державний контроль визначав не ефективність, а лише економність використання фінансових ресурсів¹⁶.

Згідно з Глосарієм міжнародних термінів контролю, прийнятим INTOSAI в 1989 р., економія — це придбання у відповідний строк і за мінімальною вартістю фінансових, людських і матеріальних ресурсів, які є придатними і за якістю, і за кількістю. Щодо ефективності, то в Глосарії вона визначена як економічна ефективність — використання фінансових, людських і матеріальних ресурсів таким чином, щоб одержати максимальний ефект за наявних ресурсів або звести до мінімуму їх витрачання для певної кількості та якості продукції. Основною відмінністю між економією та ефективністю є відсутність у понятті “економія” положення про її кінцеву мету. Адже зведення до нуля видатків не є самоціллю бюджетування. А от у понятті “ефективність” визначено мету — “одержати максимальний ефект”¹⁷.

З початком реформ у незалежній Україні великого поширення набула думка про те, що в умовах переходу до ринкової економіки державний фінансовий контроль втрачає своє колишнє значення та стає непотрібним. У зв’язку з цим у програмі переходу до ринкової економіки, заснованій на монетаристському підході, наголос зроблено на саморегулювальній економіці, що функціонує стабільно й ефективно лише без втручання держави. Такий підхід став підставою для скасування окремих напрямів фінансового контролю й послаблення інших, що не було зумовлено реальним станом справ, зменшенням фінансових порушень і зловживань¹⁸.

У розвитку системи контролю в Україні В. О. Шевчук виокремлює два основні етапи¹⁹:

- перший — становлення (1990—1997 рр.), під час якого було сформовано базові умови для створення системи контролю та мережі контролюючих органів, досягнуто конституційне та законодавче закріплення ключових правових гарантій їхньої діяльності, започатковано розмежування контрольних повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування, створено основу інфраструктури незалежного контролю, організовано кадрове, інформаційне, методичне та інше забезпечення системи контролю;
- другий — удосконалення (1998—2010 рр.), що передбачає здійснення заходів з реформування та подальшого розвитку контролюючих інституцій у державній та муніципальній сферах і громадянському суспільстві, оптимізацію та підвищення їхньої ефективності в ході здійснення парламентської, адміністративної, судової, муніципальної реформ та реформування громадянського суспільства.

¹⁶ Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм / Т. І. Єфименко, І. Б. Стефанюк, Н. І. Рубан та ін. — К. : НДФІ, 2004. — С. 68—69.

¹⁷ Там само. — С. 69.

¹⁸ *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль в системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. — К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. — С. 6—7.

¹⁹ *Шевчук В. О.* Контроль господарських систем у суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) : моногр. / В. О. Шевчук. — К. : КДТЕУ, 1999. — С. 183—185.

Реалізація першого етапу в основному забезпечила становлення системи контролю в Україні. Відповідно до Конституції України, законодавчих та інших нормативних актів сформовано контур системи контролю в країні. Утворено інститути державного контролю у сфері виконавчої влади, зокрема податкову службу, спочатку при уряді, потім – при Міністерстві фінансів України. Нині це Державна податкова адміністрація України, що має статус центрального органу виконавчої влади, вона покликана забезпечити дієвий контроль за повнотою та своєчасністю перерахування податків та інших платежів до бюджетів усіх рівнів юридичними та фізичними особами. Створення податкової служби не вирішило проблем здійснення державного фінансового контролю, тому наступним кроком було створення Державного казначейства України з його Головним управлінням та територіальними органами. Підґрунтям для цього стала потреба у контролі не тільки за надходженнями доходів до бюджетів, а й за ефективністю використання бюджетних та позабюджетних коштів.

Поряд з новими органами контролю важлива роль у системі державного фінансового контролю належить Міністерству фінансів України, зокрема органам контрольно-ревізійної служби на чолі з Головним контрольно-ревізійним управлінням та відомчим службам фінансового контролю у міністерствах, державних комітетах та інших центральних органах виконавчої влади. Так склалося історично, адже протягом кількох десятиліть роль загальнодержавного контролюючого органу виконували контрольно-ревізійні управління колишнього Міністерства фінансів СРСР, а з часом – органи Державної контрольно-ревізійної служби в Україні. У радянській системі управління народним господарством такий державний фінансовий контроль був виправданим.

У період становлення ринкової економіки досвід ревізій, здійснених Міністерством фінансів СРСР, і широка мережа контрольно-ревізійних органів на місцях виявилися корисними для формування нової фінансової політики держави. Сьогодні на ці органи покладено завдання здійснення в межах їхньої компетенції державного контролю на території України. Відповідно до Указу Президента України “Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи”²⁰ ними проводяться ревізії та перевірки фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій, які утримують кошти з бюджетів усіх рівнів, позабюджетних фондів, що перебувають у державній, комунальній власності, а також тих, у статутних фондах яких є частка державного чи комунального майна. Узагальнюючим показником результативності контрольно-ревізійної роботи в бюджетній та підприємницькій сферах є фактична окупність органів контрольно-ревізійної служби. Визначається вона як відношення сум відшкодованих та поновлених витрат і нестач та стягнених до бюджетів і держфондів донарахованих платежів, фінансових санкцій до суми загальних видат-

²⁰ Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи : указ Президента України від 27.08.2000 № 1031/2000 // Довідник працівника державної контрольно-ревізійної служби : у 2 т. – Т. 1. – К. : Дія, 2001. – С. 53.

ків на утримання. У США контроль вважають рентабельним (ефективним), якщо вкладений у його здійснення долар приніс віддачу у п'ять доларів, а у Великобританії – якщо один фунт стерлінгів дає 13 ф. ст.²¹

Створено спеціалізовану інституцію парламентського контролю у сфері законодавчої влади – Рахункову палату, покликану в конституційному порядку від імені Верховної Ради України здійснювати контроль за використанням коштів Державного бюджету України. З утворенням Рахункової палати в основному завершено формування системи державного контролю за класичним принципом “ваг і противаг”, що забезпечило збалансованість контролю у державному секторі економіки.

У боротьбі з фінансовими правопорушеннями важливі завдання покладаються й на правоохоронні органи та аудиторський контроль. Проте, як свідчить практика, ні чисельність перевірок, ні активна робота правоохоронних органів не здатні припинити поширення фінансових порушень, якщо для них створено умови фінансовим механізмом і відсутній суворий державний фінансовий контроль. Щодо аудиторського контролю, то для його розвитку потрібні ще час і значне фінансування, адже проведення сотень аудиторських перевірок на рік потребує великих коштів, що призведе до зменшення доходів як підприємств та установ, так і бюджетних надходжень. Ці затрати мають бути економічно виправданими. Тому слід ретельно простежити за тим, щоб проводилися не кількісні, а якісні, дієві, результативні аудиторські перевірки. Та й витрати на такий вид контролю повинні здійснюватися не за рахунок собівартості та валових витрат, а за рахунок прибутку, що залишився у розпорядженні об'єкта, який перевіряється.

Відсутність правового забезпечення служб відомчого контролю призвела до ліквідації чи значного скорочення їх чисельності в багатьох міністерствах, відомствах та інших органах управління. Певний час статистична звітність (ф. № 11 – ревізія) про роботу відомчого контролю була фактично скасована²². І це в той час, коли по цьому виду контролю була прийнята постанова Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо поліпшення контрольно-ревізійної роботи в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади”²³.

Реалізація другого етапу передбачає завершення процесу становлення та окреслює перспективи подальшого розвитку й удосконалення системи контролю в Україні. Планується, зокрема, створення підрозділів фінансового контролю у складі існуючих судів або спеціалізованих фінансових судів у структурі судової гілки влади з метою завершення системи держав-

²¹ *Каленський М. Н.* Контрольно-ревізійна служба – суб'єкт державного фінансового контролю підприємницької діяльності / М. Н. Каленський, І. Б. Стефанюк. – К. : Ін-т рег. досл. НАН України, 2001. – С. 81–82.

²² *Калюга Є. В.* Фінансово-господарський контроль в системі управління : моногр. / Є. В. Калюга. – К. : Ельга; Ніка-Центр, 2002. – С. 12.

²³ Про заходи щодо поліпшення контрольно-ревізійної роботи в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.1998 № 1053 // Довідник працівника державної контрольно-ревізійної служби : у 2 т. – Т. 1. – К. : Дія, 2001. – С. 159–161.

ного фінансового контролю; розроблення та практичне впровадження інфраструктури муніципального контролю як підсистеми, що забезпечує можливість саморегулювання економічних відносин у сфері місцевого самоврядування та комунальному секторі народного господарства.

Послідовне реформування координаційних інститутів у складі кожної підсистеми контролю та суспільно-господарської сфери загалом з метою утворення їхньої інфраструктури запобігатиме, з одного боку, виникненню неконтрольованих сегментів економічних відносин, а з другого – дублюванню контрольних дій.

Удосконалення процедур, урізноманітнення форм і різновидів та диверсифікація векторів здійснення контролю, сукупність яких забезпечує випробування, перевірку та відстежування економічних відносин і процесів використання ресурсів, мають на меті досягнення економічного зростання народного господарства України²⁴.

Зрештою, офіційна позиція щодо державного фінансового контролю в Україні ще не визначена. Так, у Конституції України нічого не зазначено про важливість ролі Рахункової палати України, яка забезпечує владу важелями управління державою, здійснюючи контрольну функцію.

Незавершеність формування правової бази державного фінансового контролю призвела до того, що нині фактично безконтрольно здійснюються всі (окрім податкових) господарські операції і процеси в банківській системі, особливо комерційній; не створено повної нормативно-правової та методологічної бази державного фінансового контролю, не розроблено загальних правил його діяльності; не застосовуються сучасні, випробувані в розвинутих країнах, технології контролю; не розглядаються нові підходи до напрямів і пріоритетів у діяльності контролюючих органів; відсутня належна матеріально-технічна база.

²⁴ *Шевчук В. О.* Контроль господарських систем у суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) : моногр. / В. О. Шевчук. – К. : КДТЕУ, 1999. – С. 183–185.